

Dette er to sider av samme stein som står ved Grønbakken. Baksiden er fra 1835, mens teksten på den siden som vender ut mot veien, er hogd inn en gang etter 1875 da Norge innførte metersystemet.

Hva vet vi om kilometersteinene og hva skjer videre?

I arbeidet med denne boka, har vi har forsøkt å kartlegge de gamle kilometersteinene i Trøndelag, med vekt på de 16 som har stått langs strekningen som i dag er E6 mellom Dovrefjell og Trondheim. I alt har vi funnet ti av dem. Vi har i tillegg fått påvist stedene hvor fem av de andre seks har stått. Vi har også registrert én såkalt halvmilstein (5 kilometer). Utenom E6, vet vi om fire store steiner (kilometer/miil) og to små (5 km og ½ miil).

Fire av steinene langs E6 (150, 50, 20 og 10 kilometer) er «løse», det vil si at de ikke fundamentert eller at de også er flyttet:

- 150-steinen står lent inntil veggen på den fredede smia på Grønbakken.
- 50-steinen er brukket i jordfestet og står lent inntil en stolpe på Engan i sentrum av Støren.
- 20-steinen ble funnet utenfor en privat eiendom på Melhus og er tatt vare på av kommunen.

- 10-steinen ble for noen år siden gitt bort til en samler i Stjørdal og står i hans gårdsmuseum. Den er også brukket i jordfestet.

De øvrige steinene langs E6 er flyttet på i nyere tid og fundamentert i betong. Tre av steinene som ikke står ved E6, har det opprinnelige, oppmurte steinfundament. De står øst for Røros, i Ålen og ved Karl Johans vei i Verdal. I tillegg står det en slik stein i parken på Fannrem, boltet fast.

Dette er i hovedtrekk det vi har funnet ut:

Den trønderske milesteinen ble først utformet i 1834. I en notis i Adresseavisen 27. mai 1834 blir anbudet for produksjon av 20 milesteiner og 20 halvmilssteiner utlyst. Det fremgår ikke hvor disse steinene skulle settes opp, men det er rimelig å anta at de ble bestilt i anledning kong Karl Johans besøk året etter.

- I august 1835 åpnet kongen «Karl Johans vei» gjennom Verdal (Inndalen), og han besøkte Levanger og Trondheim. Ved denne veien (2 kilometer øst for Ådalsvollen) står fortsatt en av de opprinnelige

milesteinene i det som ligner et originalt fundament. Hogd inn i steinen: Karl Johans monogram, årstallet 1835 og teksten 11 MIIL FRA TRONDHIEM.

Fem kilometer lenger vest, like ved Sul, står en mindre halvmilstein med teksten ½ MIIL, også denne i opprinnelig murfundament (trolig).

- Det er usikkert når kilometersteinene er satt opp, men det må ha skjedd i årene etter at metersystemet ble innført i Norge (1875). Mest sannsynlig tok det en del år før de var på plass. Vi har funnet avisnotiser som etterlyser utskifting av steiner og nye kilometersteiner i Nordre Trondhjems amt (Innherred 1898 og 1908 Skatval). De kan likevel ha kommet opp i Søndre Trondhjems amt.
- Alle steinene har eksakt samme utseende og skrift. Det gjelder både steinene fra 1834/35 (miil) og steinene som er satt opp etter 1875 (kilometer). Det ser ut til at dette er en felles design som to trønderske amtene er alene om. Halvmilsteinene er mindre og uten løkformet topp.

Denne steinen står utenfor den gamle smia på Grønbakken, men sto opprinnelig et godt stykke ned i Drivdalen.

Litt nord for Drivstua står denne steinen som har fått en skade.

I veigrøfta i Rislia.

120-steinen er borte, men denne står ved Fagerhaug.

Ved Nyhus står nok en skadet stein.

Steinen ved Bjørset er restaurert og satt på plass i nyere tid.

På Støren er teksten 50 kilometer fra Trondhiem nesten uleselig, og steinen er brukket.

Denne steinen «dukket opp» utenfor en hage på Melhus.

Opprinnelig sto steinen på Heimdal, nå står den på et gårds-museum i Stjørdal.

Teksten her er 5 KLM, den eneste i sitt slag vi har sett langs E6.

Nøyaktig samme fasong på steinen med 1/2 miil ved Sul i Verdal.

Ringen sluttet: Ved Karl Johans vei står en milestein fra 1835, helt lik den vi fant på Grønbakken.

- Kilometersteinen (160 kilometer fra Trondhiem) som står på Dovrefjell, har en bakside som er nøyaktig lik steinen ved Karl Johans vei. Monogram, årstallet 1835 og teksten *13 mill fra Trondhiem*. I dette tilfellet er det altså ikke bare brukt samme design, men selve steinen er brukt om igjen.

Vi mener at steinene er viktige kulturminner som fortjener å bli tatt bedre vare på. De bør komme inn i digitale registre over kulturminner (dette gjelder for øvrig også årstallssteiner, brusteiner og grensesteiner). De fire steinene som ikke står på rett plass eller er fundamentert, bør sikres og prioriteres. Dette bør være et ansvar for Statens vegvesen i samarbeid med kommunene og eventuelt lokale historielag. Det kan nevnes at i Sverige er alle gamle milesteiner fredet.

Vi har flere ganger vært i kontakt med Vegmuseet og Statens vegvesen, Region midt med forslag om at steinene blir registrert og tatt vare på. Vi har også sendt dem en komplett oversikt over alle steinene. Helt konkret foreslår vi at alle steinene, med koordinater, kommer inn i digitale kart. Viktigst er det at «løse» steinene i første

omgang sikres og i neste omgang plasseres i historisk korrekt fundament, nærmest mulig stedet der de opprinnelig har stått. Da bør de også komme et lite informasjonsskilt ved siden av. For tre av steinene bør dette være mulig å gjennomføre, og kostnaden kan ikke være uoverkommelig. På denne måten kan historien og kulturminnene formidles til publikum, og det lokale engasjementet, som vi ser eksempler på alle stedene, kan forsterkes. Ved Mule i Levanger ser vi at dette er gjort, i samarbeid mellom Vegvesenet og to historielag. En årstallsstein som var fjernet, ble satt tilbake, i steinfundament og med informasjonsplakett.

Dette sier Vegvesenet: Vi har fått svar fra Izabela Agnieszka Chlewicka som er regional koordinator for kulturminneforvaltning i Statens vegvesen Region midt (Møre og Romsdal og Trøndelag). Hun sier følgende:

«Dette er interessant, og vi vil undersøke hva som kan gjøres, gjerne i samarbeid med kommunene, fylkeskommunen og andre. Først må vi la fagfolk finne ut hva som er riktig behandling av steinene. Jeg har tatt kontakt med Nidaros Domkirkes

Restaureringsarbeider om dette. Jeg vil også undersøke om det er mulig å sette opp steinene igjen og hva det vil koste. Digital registrering kan være en god måte å ta vare på steinene for framtiden.»

Selv et uforpliktende svar gir håp om at noe skjer. Fortsatt er det en god del ubesvarte spørsmål om hvordan og når steinene ble satt ut, men det faktum at så pass mange har overlevd mellom ett og to hundre år med veiomlegginger, burde være grunn god nok til å gi dem bedre vern.

Epilog: Helt på tampen av arbeidet med boka gjør vi en oppdagelse: Det første man ser når man kommer inn i Statens vegvesens lokaler i Trondheim, er en ekte kilometerstein av den typen vi har jaktet på! *170 kilometer fra Trondhiem* er teksten som er hogd inn. Steinen henger på vegg, og et skilt forteller at den opprinnelig sto ved Feragen, øst for Røros.

Vegvesenet har tydeligvis ikke vært redd for å ta steinen bort fra sin opprinnelige plassering, pusse den opp og bruke den som «pynt». Samtidig viser den prominente plasseringen at kilometersteinen er ansett som et viktig kulturminne med stor appell, både symbolsk og visuelt.